

Коновальчук Інна Миколаївна,

асистент кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИМОГИ ДО ПСИХОКОРЕКЦІЇ КОНФЛІКТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З БАТЬКАМИ

На розвиток дитини впливає родинне оточення, психологічний клімат в сім'ї, характер взаємовідношень між батьками. Любов, взаємоповага, взаєморозуміння, демократичний стиль спілкування, впевненість, організованість в сім'ї позитивно позначається на дитині. В той же час конфліктні відносини в сім'ї створюють постійну емоційну напругу, викликають роздратування, тривожність, невпевненість у дітей, порушують основи їх соціального розвитку, спричинюють порушення стосунків між дітьми та батьками.

Проблема відносин між батьками і дітьми привертає увагу психологів різних шкіл і напрямків. Її розробляли І.В. Дубровіна, А.М. Прихожан, Е.Г. Ейдемільер, А.В. Захаров, А.Я. Варга, А.С. Співаковська, Г.В. Бурменська, О.О. Карабанова, А.Г. Лідерс, В. Сатир, Е. Шеффер та ін. Спільним для всіх дослідників є наголошення на потребі дитини в підтримці, необхідності почуття захищеності, безпеки з боку батьків, які проявляються в турботі дорослих, в позитивно-емоційному ставленні до дитини, в створенні щирих, відвертих стосунків з нею.

Між дітьми й батьками можуть виникнути певні розбіжності в поглядах, а може виявитися й антагонізм позицій, породжений наявністю в них цінностей, цілей і мотивів, що взаємозаперечуються. Тоді стосунки ускладнюються до такої міри, що може виникнути міжособистісний конфлікт. Міжособистісні конфлікти належать до найпоширеніших, де в ролі учасників постають дві особи, кожна з яких є суб'єктом-носієм певних цінностей, інтересів та думок. Саме міжособистісний (діадний) конфлікт відрізняється емоційною запальністю та напруженістю і перебігає, як правило, у відкритій формі.

Конфлікти в сім'ї визначають як загострення суперечностей між її членами на основі розходження ідей, поглядів, інтересів, потреб, прагнень внаслідок низького рівня етико-психологічної культури та невміння долати труднощі [1, с. 21].

О.О. Карабанова дає визначення батьківсько-дитячого конфлікту як такого, що відображає внутрішні протиріччя розвитку, зокрема між рівнем соціальної і розумової компетентності дитини, її мотивами, потребами, ціннісними орієнтаціями й особливостями соціальної ситуації розвитку та рівнем вимог, що пред'являються, які склалися системою спілкування і взаємодії в сім'ї [2, с.86].

До психологічних причин виникнення конфліктів у взаємодії дітей і батьків відносять: тип сімейних стосунків, деструктивність сімейного виховання, а саме розходження виховних позицій батьків, надмірна опіка та заборони в багатьох сферах життя дитини, непослідовні, завищені вимоги до дітей, часте застосування погроз, осудів тощо. Вікові кризи розглядають як фактор посилення конфліктності тому, що в ці періоди діти стають більш неслухняними, примхливими, дратівливими й частіше вступають у суперечки з дорослими, особливо з батьками. Особистісні характеристики батьків (консервативний спосіб мислення, авторитарність суджень, ортодоксальність переконань, афективність, домінантність у відносинах тощо) також зумовлюють їх конфлікти з дітьми. З особливостей дітей, що сприяють виникненню конфліктної поведінки, зазвичай виділяють низьку успішність, акцентуації характеру, що породжують порушення правил поведінки, неслухняність, упертість, егоїзм тощо. Серед причин неефективного батьківського ставлення до дітей виділяють педагогічну й психологічну безграмотність батьків, їх особистісні проблеми та особливості, ригідні стереотипи виховання, які проявляються у спілкуванні з дитиною

Негативні стосунки між дітьми й батьками, які породжуються хибними батьківсько-дитячими відносинами й призводять до погіршення взаємин, конфліктів, різноманітних порушень розвитку й поведінки дитини, можна змінити за допомогою психологічної корекції. Термін "корекція" буквально означає "виправлення". Психокорекції підлягають недоліки, що не мають органічної основи й не представляють собою такі стійкі якості, які формуються досить рано й надалі практично не змінюються.

І.В. Дубровіна розглядає психокорекцію як форму психолого-педагогічної діяльності, спрямовану на виправлення таких тенденцій психічного розвитку, які не відповідають гіпотетичній оптимальній моделі нормального розвитку [3, с. 84]. Г. Онищенко, узагальнюючи ці підходи зазначає, що психологічна корекція є тактовним втручанням у процеси психічного й особистісного розвитку людини з метою виправлення відхилень у цих процесах і часто справляє вплив не лише на особистість, а й на її оточення, організацію її життєдіяльності [4, с. 95]. А.А. Осипова визначає психокорекцію як систему заходів, спрямованих на виправлення недоліків психології або поведінки людини за допомогою спеціальних засобів психологічного впливу [5, с. 12].

Сім'я – це неподільна система, тому проблеми батьків і дітей не можуть бути вирішені лише завдяки психокорекції окремо кожного з них. Сучасні психологи розглядають сімейну психокорекцію як комплекс впливів, спрямованих на гармонізацію особистісної структури дитини й сімейних взаємовідносин, а також на вирішення основних психотравмуючих проблем, зумовлених порушеними стосунками в родині [6, с. 64].

Міжособистісний конфлікт психологічно переноситься дітьми важко, особливо якщо вони є безпосередніми його учасниками. У стресовій, конфліктній ситуації дитина чекає від дорослого допомоги, підтримки, захисту. Тому для неї є сильним потрясінням якщо її очікування не виправдовуються.

Психологічна підтримка дитини з боку дорослих – це важливий фактор здатний покращити взаємини між дітьми й батьками. При нестачі або відсутності відповідної підтримки дитина відчуває розчарування і схильна до різних негативних вчинків. Психологічна підтримка – це процес, в якому дорослий зосереджується на позитивних сторонах і перевагах дитини, що дозволяє йому зміцнити самооцінку дитини, повірити в себе й свої здібності, уникнути помилок, пережити невдачі. Для цього батькам, можливо, доведеться змінити звичний стиль спілкування з дитиною, зосередитися на позитивній стороні її вчинків і заохоченні того, що вона робить, викреслити з батьківського репертуару такі помилкові способи підтримки як гіперопіку, створення залежності дитини від дорослого, нав'язування нереальних стандартів, стимулювання суперництва з

однолітками, що призводить до переживань дитини, негативному ставленні до себе, заважає нормальному розвитку її особистості.

Практика свідчить, що більшість батьків не можуть самостійно справитись з конфліктною ситуацією з дитиною, їх спроби вирішення її способами, які не завжди адекватні конкретним випадкам, призводять до загострення конфлікту або переводять його в приховану фазу, тому вкрай необхідною є спеціально організована психокорекційна робота.

Зупинимось на розгляді деяких загальних теоретичних питань та вимог, яких слід дотримуватись при психокорекції конфліктів молодших школярів з батьками.

Методологічні підходи до проблеми психокорекції, запропоновані зарубіжними психологами, діляться на дві великі групи психодинамічні та поведінкові. Вказані підходи зумовлюють цілі, стратегічні завдання (розробка програм, комплексів), тактичні завдання (підбір методів, технік, форм роботи, комплектування груп, тривалість і режим занять), методи психокорекції.

Серед методів психокорекції в межах психодинамічного підходу виділяють ігротерапію, арттерапію, дитячий психоаналіз, поведінковий підхід пов'язаний з формуванням у дитини оптимальних моделей адаптивної поведінки і поведінкових навичок шляхом навчання (жетонна програма), розвитку виконавської компетентності (тренінг поведінки), модифікації поведінки через зміну образу думок (когнітивна терапія), розвитку саморегуляції (скілл-терапія).

Основні принципи психокорекційної роботи засновані на фундаментальних положеннях Б.Г. Ананьєва, Л.І. Божович, Л.С. Виготського, П.Я. Гальперіна, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, Д.Б. Ельконіна про те, що особистість – це цілісна психологічна структура, яка формується в процесі життя людини на основі засвоєння нею суспільних форм свідомості та поведінки. Психічний розвиток і формування особистості дитини можливі тільки в спілкуванні з дорослими і відбуваються в тій діяльності, яка на даному етапі онтогенезу є провідною (в молодшому шкільному дитинстві – навчальна діяльність).

При розробці й проведенні психокорекційної роботи з дітьми слід дотримувались таких основних принципів: єдність діагностики й корекції, діяльнісний принцип корекції, принцип випереджального розвитку, орієнтації на

зону найближчого розвитку, принцип нормативності, принцип залучення значущих осіб, врахування системного характеру психічного розвитку, випереджувальний характер психокорекції, принцип наступності, врахування індивідуально-психологічних особливостей дитини, її інтересів, здібностей, соціальної ситуації розвитку, емоційної насиченості занять [5, с. 17].

Для досягнення максимального психологічного ефекту потрібно дотримуватись вимог до складання психокорекційних програм: чіткість у формулюванні цілей, завдань, форм роботи з клієнтами, добір відповідних методик, технік, прийомів з обов'язковим урахуванням вікових, індивідуальних особливостей і можливостей, визначенні критеріїв ефективності психокорекційних заходів тощо.

Для організації психологічної допомоги необхідно враховувати основні види психологічної корекції, які розрізняються за характером спрямованості (симптоматичну, каузальну); за змістом (пізнавальної сфери, особистості, афективно-вольової сфери, поведінкових аспектів, міжособистісних відносин, внутрішньогрупових взаємовідносин); за формою роботи з клієнтом; за масштабом поставлених завдань (загальну, спеціальну). Слід зауважити, що корекція конфліктних відносин дитини з батьками припускає зміну соціальної ситуації розвитку, її суб'єктивного сприйняття дитиною; розвиток соціального інтелекту, інтуїції, емпатії і рефлексії; підвищення соціального статусу; вирішення внутрішніх і зовнішніх психологічних конфліктів.

Зміст і вибір методів психокорекційної роботи з дітьми і батьками обумовлені специфікою об'єкту корекції (порушення поведінки дитини), її станом, а також предметом корекції (взаємовідносини дітей і батьків). Зміст психокорекційної роботи з молодшими школярами пов'язаний з найбільш типовими утрудненнями дітей, зокрема й конфліктами, труднощами у взаємостосунках з батьками. Відповідно підбір методів, щодо корекції конфліктної взаємодії дітей молодшого шкільного віку з батьками, буде наступним: зміна виховних установок і стереотипів батьківського виховання, тренінг спілкування для підвищення педагогічної компетентності батьків; ігрова корекція поведінкової сфери дитини для розвитку у неї нового типу відносин з

батьками на основі рівноправ'я і партнерства, оволодіння новими схвалюваними моделями поведінки, формуванням у дитини навичок саморегуляції і самоконтролю, організація спільної діяльності дитини з батьками тощо.

Психокорекційна робота з дітьми і батьками передбачає використання як загальної корекції, де нормалізується соціальне мікросередовище дитини, регулюється її психофізичне, емоційне навантаження у відповідності з віковими та індивідуальними можливостями, так і спеціальної корекції у вигляді комплексу прийомів, методик і форм роботи, які є найбільш ефективними для досягнення конкретних задач формування особистості, окремих її властивостей, психічних функцій, що проявляються у дітей у відхиленнях поведінки, ускладненій адаптації (невпевненість, агресивність, тривожність, схильність до стереотипів, конфліктність) та виправленні наслідків неправильного батьківського виховання.

Таким чином, психокорекція батьківсько-дитячих конфліктів має будуватися і контролюватися діагностичними методами, психологу слід орієнтуватися на каузальну корекцію, тобто усунення причин, що породжують складнощі у відносинах дітей і батьків, він повинен урахувати унікальність сімейної ситуації, індивідуально-психологічні особливості дитини та її соціальну ситуацію розвитку, добирати різноманітні методи, прийоми, техніки проведення корекційної роботи, створювати сприятливий, позитивний фон під час занять, варіювати їх тривалість та режим.

Список використаних джерел

1. Проблемні сім'ї: діти і батьки / Ю.М. Якубова, Ю.Г. Антонова-Турченко, Г.В. Святненко, М.М. Московка. – К.: Український інститут соціальних досліджень. – 1998. – 137 с.
2. Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: Учебное пособие. – М.: Гардарики, 2005. – 320 с.
3. Рабочая книга школьного психолога / Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 376 с.
4. Основи практичної психології / В. Панюк, Т. Титаренко, Н. Чепелєва та ін.: Підручник. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
5. Осипова А.А. Общая психокоррекция. Учебное пособие. – М.: Сфера, 2002. – 510 с.
6. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.